

Тема: Європейське середньовічне місто. Ремесло і цехи. Міська культура та повсякденне життя.

Мета: сформувати уявлення про середньовічне місто, його населення та зовнішній вигляд; пояснити причини появи середньовічних міст, порівнювати античне й середньовічне місто, побут, житло, різних станів середньовічного суспільства; розвивати навички роботи з таблицями, документами, роботи в групах; продовжувати формувати історичний світогляд й мислення учнів, виховувати працелюбність, повагу до інших, стимулювати творчу активність.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: карта, роздатковий матеріал.

Основні поняття: «магдебурзьке право», «магістрат», «бургомістр», «бюргери», «буржуа», «плебс», «ратуша».

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Фронтальне опитування.

- 1) Що таке феодална роздробленість?
- 2) Які причини викликали феодалну розробленість у Західній Європі?
- 3) Як вдалося подолати це явище?
- 4) Чому королівська влада приділяла велику увагу судовій системі?

Дайте визначення поняттям:

- Монархія
- Феодална роздробленість

Робота з персоналіями

«Цей франк був майордомом. Він отримав прізвисько Молот за розгром арабів при Пуатьє. Саме йому належить ідея наділяти воїнів земельними наділами за службу» (Карл Мартелл).

«Вправний воїн, 50 років провів у походах і битвах, розширюючи кордони своєї держави. Проте велику увагу надавав розвитку освіти та мистецтва» (Карл Великий).

III. Мотивація навчальної діяльності

Робота з картою.

- 1) Знайдіть на карті та назвіть найбільші міста середньовічної Європи.
- 2) Які особливості географічного розташування міст ви помітили? Де виникали міста?

Учитель. Всесвітньо відомі міста — Париж, Лондон, Венеція — виникли в середні віки. Як це відбувалося?

Метод «Мозковий штурм». Учні мають відповісти на питання: що зумовило появу середньовічних міст?

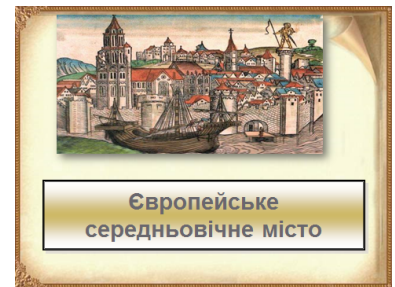
Підсумки роботи можна оформити у схему на дошці.

Учитель. Саме про причини виникнення міст, їх роль у житті середньовічної людини ми і будемо з вами говорити на сьогоднішньому уроці.

IV. Вивчення нового матеріалу

План

1. Виникнення міст.
2. Населення та зовнішній вигляд міста.
3. Боротьба міст за самоврядування.
4. Ремесло й торгівля в середньовічному місті.
5. Середньовічні школи та університети. Виникнення та діяльність університетів у Європі.

1. Виникнення міст.

Учитель. Після загибелі Західної Римської імперії багато міст були зруйновано, їхні площі заростали травою, населення пішло по селах. Краще було тим містам, які були резиденцією єпископів, але й вони практично нічим не нагадували центри культури. Найбільш урбанізованими регіонами Західної Європи ставали місцевості, де, з одного боку, спостерігався розвиток сільського господарства, з іншого — закінчувалися або перехрещувалися торговельні шляхи.

Робота з поняттями.

Урбанізація - це зростання ролі міст в розвитку суспільства, яке супроводжується ростом і розвитком міських поселень, поширенням міського способу життя.

Вчитель пропонує учням розглянути схему і назвати причини виникнення міст.

Учні висловлюють власні думки, а потім з допомогою вчителя систематизують відповіді та роблять запис у зошити.

Головними причинами виникнення західноєвропейських міст були:

- прогрес аграрного виробництва;
- відновлення торгівлі зі Сходом;
- зацікавленість феодалів у додаткових джерелах прибутку.

Розповідь вчителя. Розвиток виробництва сільськогосподарської продукції дозволяв виробляти продукцію не тільки для власних потреб, а й на продаж. Виробництво різноманітної харчової та сировинної сільськогосподарської продукції забезпечувало її обмін на ремісничі товари, а отже, сприяло розвитку ремісництва.

Ремісники, які поступово виділялися з-поміж залежного селянства, поспішали залишити село, утекти від феодалної залежності та оселитися в тій місцевості,

де існували сприятливі умови для виробництва та збуту їхньої продукції. Вони осідали, як правило, на територіях, які відігравали роль адміністративних, військових і релігійних центрів. Багато з них були укріпленими, що забезпечувало необхідні захист та безпеку. Поряд із цим ремісників приваблювали місцевості, які були розміщені поблизу великих феодальних маєтків; монастирі, куди сходилася значна кількість богомольців; пункти, що розташовувалися на перехресті важливих доріг, біля річкових переправ, мостів, у витоках річок, на берегах, зручних для стоянки кораблів.

Завдання: Прочитайте текст в підручнику ст.56. За наведеним переліком назв європейських міст та їх перекладом спробуйте пояснити причини появи тих чи інших міст.

Оксфорд — «бичачий брод»;
Франкфурт — «вільний брод»;
Ньюкасл — «новий замок»;
Кембрідж — «міст через річку Кем»;
Мюльхаузен — «дім мельника (мірошника)»;
Страсбург — «фортеця на дорозі»;
Сент-Етьєн — «святий Етьєн».

- Про що свідчать такі назви?
- Чому міста виникали саме в таких місцях?

2. Населення та зовнішній вигляд міста.

Робота за текстом. Опрацюйте запропонований текст та дайте відповіді на запитання.

Рік і один день

...На мосту через невелику ріку молодий селянин побачив іншого молодика, який спокійно споглядав плін води в річці, і вирішив розпитати того про місто, яке розмістилося по той бік мосту. Виявилося, що молодик не просто милується водою. Він стоїть на мосту, щоб збирати мито, встановлене святими отцями церкви св. Вінцента за прохід цим мостом. Парубки почали розмову. З'ясувалося, що молодого селянина звать Етьєн, а жителя міста — Тьєго.

Етьєн розповів, що він втік від свого сеньйора, який душить село поборами. Селяни віддають йому більшу частину врожаю і продуктів, які отримують у господарстві. Кожен кріпак має сплачувати також поголовний податок, ніби

викупає собі право носити голову на плечах. Крім того, існував іще довільний податок на потреби сеньйора: весілля, похід, перебудова замку — усіх підстав для стягнення цього податку не передбачити і не перерахувати.

— У всіх кріпаків життя не мед, але не всі наважуються втекти, як ти,— зауважив Тьєго.

— Я — коваль і зброяр,— гордо промовив Етьєн.— Я без землі прогуюсь.

— Ну і як тобі місто,— поцікавився Тьєго,— подобається?

— Подобається,— якимось мляво протягнув селяк.— Та тільки багато тут дивного й незрозумілого.

— Що ж тебе здивувало?

— Та хоча б вулиці. Після сільського простору здається, що тут немає ні світла, ні повітря. Часто від стіни одного будинку до стіни іншого можна дістати рукою.

— Це тому, що нікому не хочеться втратити будинок та й саме життя. Тому люди будують житла тільки в межах міського муру, а мур не розтягнеш, він кам'яний. То ж і мусять тулити будинки один до одного.

— Послухай, Тьєго, а навіщо на камені або дубовій балці висічені фігури, квіти, зображення тварин? Теж дивно...

— От селяк! Не розумієш ти тонкощів нашого міського життя. Це в селі ви всі одне одного знаєте. Хто де живе, одразу розкажете. А тут он скільки будинків, тому треба їх якимось один від одного відрізнати.

Етьєн образився на «селяка», тому з насмішкою в голосі запитав:

— А чому ж у вашому місті так багато свиней, просто як у селі?

— Та чого ж їм тут не жити, коли городяни виливають помий просто у вікна. І простору тут немає, як у селі. Але ти чому утік із рідних місць?

— Я пояснював чому.— Етьєн відчув, що за розмовою він забув головну причину, через яку опинився в місті.— А правду говорять, що кожен кріпак у місті стає вільним?

— Правду, Етьєне! Той, хто прожив у місті більше року, принаймні один рік і один день, стає вільним від свого сеньйора.

Запитання.

- 1) Чому селяни тікали до міста?
- 2) Хто проживав у місті? Чому не кожен селянин міг тут прижитися?
- 3) Чи відрізнялося середньовічне місто від античного? Чим саме?

3. Боротьба міст за самоврядування.

Розповідь учителя.

Сеньйори, у чиїх володіннях виникали міста, були зацікавлені в їхньому процвітанні, у тому, щоб розвивалися міські ремесла і торгівля. Проте, з часом їхні влада і свавілля стали обтяжливими для городян. Прагнення городян здобути для себе певні свободи і привілеї вилилося в комунальний рух. Мета комунального руху – позбутися залежності від сеньйора. Інколи місто купувало вільності й привілеї, інколи домагалось їх за допомогою зброї.

Комплекс здобутих містом привілеїв включав: право самоврядування (політичну самостійність, підсудність власному суду, правову автономію), право стягувати податки і розпоряджатися ними, ринкове право, монополію на торгівлю і певні ремесла, право на міську округу з прилеглими угіддями, а також право на відокремлення від негородян, тобто тих, хто не був жителем певного міста. Міста, звільнившись з-під влади феодального сеньйора, обирали власні органи управління, видавали законодавчі акти, мали свій суд. Управління містом, як правило, здійснювалося міською радою, що складалася з присяжних, які обирали мера міста.

Робота з підручником. Прочитайте текст на ст.61 і 63 та дайте визначення поняттям:

комуна –
патриціат-
Магдебурзьке право –
ратуша –
магістрат –
шедевр -

3. Ремесло й торгівля в середньовічному місті.

Учитель. Особливістю середньовічного міста був цеховий устрій, коли ремісники однієї професії обов'язково входили до певного цеху, а купецтво об'єднувалося в гільдії.

Середньовічне місто зароджувалося й зростало насамперед як центр ремесла. На відміну від селян ремісники із самого початку виготовляли свою продукцію на продаж, працювали на ринок.

В умовах, коли покупців було мало, цехи гарантували високу якість виробів: це була головна зброя в боротьбі з конкурентами.

З розвитком ремесла від нього відокремлювалися нові спеціальності й утворювалися нові цехи.

Повноправним членом цеху був лише майстер. Разом з підмайстрами й учнями він працював у власній майстерні. Зі своєї сировини й своїм інструментом він від початку до кінця виготовляв власний виріб.

Головним органом управління цеху були загальні збори майстрів. На них приймався статут — правила діяльності цеху, а також обиралися старшини, які наглядали за виконанням цехових порядків.

Робота з документом. Опрацюйте уривок з документа і дайте відповідь на запитання до нього.

XIII ст. Зі статуту паризьких ткачів вовни

§ 1. Жоден не може бути в Парижі ткачем вовни, якщо він не купив право на це у короля...

§ 3. Кожен ткач вовни може мати лише одного учня не менш як на 4 роки служби за плату 4 паризькі ліври... або на 7 років без грошей...

§ 12. Якщо учень втече від майстра з легкодумства, він мусить повернути майстру всі збитки...

§ 17. Старшина і двоє присяжних повинні дивитися, чи має майстер достатньо майна і чи здатен він передати майстерність своєму учню...

§ 31. Жоден при виготовленні сукна не повинен домішувати до справжньої вовни вовну ягнятка під загрозою штрафу...

§ 40. Кожен ткач має сплачувати торгове мито в розмірі 6 деньє з будь-якого куска сукна...

§ 47. Жоден не має права починати роботу до сходу сонця під загрозою штрафу.

Завдання.

1) Які обмеження встановлювалися для ремісників статутом, уривок із якого наведено?

2) Чому ремісники об'єднувалися в цехи?

3) Чому спочатку цехи сприяли розвитку ремесла, проте згодом стали його гальмувати?

Цех об'єднував ремісників не тільки в праці. Він виставляв воїнів для ополчення й вартової служби на мурах і вежах міста, допомагав удовам і сиротам своїх померлих колег, будував церкву або каплицю на честь святого — покровителя свого ремесла.

4. Торгівля та лихварство.

Зростання середньовічних міст сприяло розвитку торгівлі. Зовнішня торгівля в XI–XV ст. зосереджувалася в основному на двох торгових перехрестях. Одне з них — у Середземномор'ї — зв'язувало між собою Іспанію, Центральну й Південну Францію та Італію, а також Візантію та країни Сходу. Першість тут належала Генуї та Венеції. Про мешканців цих італійських міст говорили: «Весь народ — купці!». Із Заходу на Схід постачали зброю, золото й срібло. Зі Сходу привозили предмети розкоші, прянощі, вино, зерно.

Другий торговий район охоплював Балтійське й Північне моря. Тут торгували товарами широкого вжитку: рибою, сіллю, хутрами, вовною, льоном, воском, деревиною, зерном.

У середині XIII ст. купецтво 60 німецьких міст на чолі з Любеком створило торговельне об'єднання — Ганзу. Вона здійснювала переважно транзитну, або посередницьку, торгівлю. До кінця Середньовіччя Ганза тримала в своїх руках монополію (виключне право) на торгівлю в цьому районі. Вона була настільки могутньою, що здійснювала політичний тиск на цілі держави, а в разі необхідності вела з ними війни.

Робота з картою. Завдання:

Знайдіть міста, які відігравали першорядну роль у середземноморській торгівлі, та міста, які об'єдналися в Ганзу.

Робота з підручником. Прочитайте відповідний пункт параграфа та заповніть таблицю.

	Центр торгівлі	Країни, які пов'язував	Товари, якими торгували
Середземномор'я			
Балтійське і Північне моря			

Робота з підручником. Опрацюйте текст на ст. 67 і скажіть чим займалися міняйли?

5. Середньовічні школи та університети. Виникнення та діяльність університетів у Європі.

Розповідь учителя. З розвитком міст і посиленням держави зростала потреба в освічених фахівцях — юристах, лікарях, учителях. Настав час створення університетів.

Робота з поняттями.

Університет — вищий навчальний заклад і науково — дослідна установа з різноманітними відділами з різних галузей знань.

Перші університети виникли в XII ст. в Болоньї та Парижі, а наприкінці XV ст. їх існувало в Європі вже 79.

Найбільшу славу мали Паризький, Болонський, Кембріджський, Оксфордський, Празький, Краківський. Усі вони діють і сьогодні, ретельно зберігаючи свої традиції.

Робота з картою. Завдання:

Визначте за допомогою атласу міста, в яких існували найбільш відомі університети середньовічної Європи.

Учитель. Університети поділялися на факультети. Молодшим, обов'язковим для всіх, був артистичний факультет (від латинського слова «мистецтво»). На ньому вивчалися «сім вільних мистецтв».

Потім ішли юридичний, медичний та богословський (він існував не всюди). До речі, якщо підготовка майбутнього юриста або лікаря тривала 5–6 років, то філософа-богослова — набагато більше.

На заняттях студенти слухали й записували лекції професорів. Проводились також диспути — спори стосовно заздалегідь визначених питань.

6. Городянин — людина нового типу.

Розповідь учителя. Незважаючи на те, що деяким містам, не вдалося досягти незалежності від феодалів, усі жителі міста визнавалися особисто вільними. У міських грамотах було записано: «Якщо кріпак проживе в місті рік і один день у стінах міста і якщо за цей час жоден господар не заявить про свої права на нього, то він назавжди стає вільним». У Середні віки популярним був вислів: «Повітря міста робить людину вільною».

Міста приваблювали представників різних станів суспільства, їх об'єднувало бажання збагатитися шляхом створення власної справи. Городяни дивилися на світ зовсім іншими очима, ніж селяни. Сільській одноманітності вони протиставили ініціативу, активність і заповзятливість. Життя привчило їх цінувати час, не випадково саме в міському середовищі виникло прислів'я «Час — це гроші», а годинники на вежах, будинках ратуш і соборів стали звичною прикметою міст.

V. Закріплення вивченого матеріалу

Графічний диктант.

Серед запропонованих тверджень є правильні й помилкові. Правильне твердження учні мають позначити знаком «+», а помилкове — «-».

- 1) Міста в епоху Середньовіччя виникали як центри ремесла й торгівлі.
- 2) У середні віки було багато міст, кількість населення яких перевищувала мільйон осіб.
- 3) Міська рада у середньовічному місті називалася ратушею.
- 4) Ремісники однієї або споріднених спеціальностей об'єднувалися в цехи.
- 5) Союзи купців мали назву гільдія.
- 6) Комунальний рух — це боротьба жителів міст за обладнання водогонів у їхніх помешканнях.
- 7) Шедевр — це виріб, який мав виготовити підмайстер, щоб стати майстром.

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Опрацювати параграф 5 підручника.

Розробити герб середньовічного міста.